

1092

L'aixa

(ALDC, VII, 1667. L'aixa)

L'aixa és una 'eina de fuster i boter, composta d'una fulla de ferro acerada i tallant, unida a un mànec de fusta, usada per a rebaixar ("fustejar" 27, "desfustar" 161) la fusta'; veg. il. 2161 de l'ALDC, VII. Doc. des del s. XV, congènere de l'oc. *aissa*, deriva del llat. ASCIA, on volia dir 'aixa, llana, aixada o pic' (DELL), amb evolució a *-aix-* del grup llat. *-ASCĪ-* (> *-AKS-*), com FASCIA > *faixa*, NASCĒRE > *nàixer*, *néixer*, etc. Tant per a *aixa* com per a *aixol*, *aixola*, no tenim en compte les var. [aj]/[a]-, amb iod o sense, que ja s'ha estudiat al PALDC, I, mapa 10, a propòsit de *cuixa*; var. *aixaeta* 170, 172, amb pèrdua de *-d-* intervocàlica i suf. dim. *-eta* (< *-ĪTTA*); *aixa de peu* 122, amb el mànec llarg, i *aixet* 1, manlleu a l'oc. *aisset*. Hi ha una *aixa* que es fa anar amb dues mans (25, 32).

El suf. *-ol*, *-ola* (< llat. *-OLU*, *-OLA*, llat. cl. *-EOLU*), de caràcter dim. (cf. 15, 20, 49, 120, 123, 135) (com en *estanyol*, *bestiola*), es troba en: 1) *aixola*, amb les var. *xola* 8, 9, per afèresi vocàlica; *uixola* 20, amb pas de [ə] > [u] per assimilació a la tònica o per homonimització amb *uixola*, f. de *uixol* (< USTIOLU 'mena de parany' < 'porteta'); *assuela* 190, catalanització del cast. *azuela*, que, d'altra banda, ha estat pres com a model per a *i[f]uela* 87, 94, adaptació de *aixola* al cast.; 2) *aixol*, masculinització de *aixola*, amb la

lexia complexa *aixol de fustejar* 113 i el compost *capuixol* 16, les var. fonètiques *uixol* 14, 18, 20-23, 26, 31, 32, 34, 37 (veg. *uixola*) i *aixol* 16, a causa de l'alternança [u]/[əw] en posició inicial, com en [u]liva/auliva (cf. Veny, 2013 b), *ixol* 139, amb probable reducció de [ej]xol (cf. també Veny, 2017 b: 18), i les var. morfològiques *aixoro* 85 (< **aixolo*), *aixolet* 112, 118, 120, 122, amb doble dim. Per a il. de *aixa* i *aixol*, veg. ALDC, VII, il. 2159-2162, 2164-2167.

Atxa és resultat d'una atracció formal de *atxa* 'torxa, ciri gruixut', pres del cast. *hacha* (< *FASCŪLA, alteració de FACŪLA [dim. de FAX, FACIS], per haver-se relacionat amb FASCIS 'feix'), que es troba ben doc. en val. (des de C. Ros, 1764); no s'ha de descartar la possible atracció del cast. *hacha* 'destral', a jutjar per algun comentari ("És com si fora una astral" 159; *aixa* 5, "picassó o destral petita").

Cortante 160 és un genèric ('instrument per a tallar') pres del cast. que també apareix adaptat en *cortant* 160 en la mateixa localitat.

Aixa, *aixol* i *aixola*, amb matisos en el referent, ocupen tot el domini lingüístic, amb un canvi a la palatal (*atxa*) imputable probablement a interferència.

Són mots normatius *aixa* i *aixol* ('aixa petita'), des del DG₁, 1932.

